

Magda Grzybowska
Uniwersytet Łódzki

Kształcenie nauczycieli języków specjalistycznych w programach studiów na kierunku filologia germańska

1. Wprowadzenie

Dynamicznie rozwijający się sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce wymaga od pracowników firm doksztalcenia się już nie tylko w zakresie niezbędnej wiedzy branżowej, ale również w kontekście znajomości języków obcych, a nawet ich odmian specjalistycznych. Rosnący popyt na tego typu usługi powoduje jednocześnie wzrost zapotrzebowania na wykwalifikowanych nauczycieli języków obcych i specjalistycznych, co stanowi również wyzwanie dla ośrodków akademickich. Spowodowało to pojawienie się tzw. trzeciej misji uczelni, która, oprócz swoich tradycyjnych zadań, obejmuje relacje z sektorem przedsiębiorstw, sektorem publicznym oraz pozarządowym, czyli otoczeniem społeczno-gospodarczym¹. Kształcenie językowe dla potrzeb zawodowych stało się coraz bardziej popularne, czego dowodem jest choćby uruchomienie od 2013 roku nowego kierunku studiów *Lingwistyka dla Biznesu*, prowadzonego przez Wydział Filologiczny oraz Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego, we współpracy z firmami regionu łódzkiego. Powyższe podkreśla dodatkowo *Rozporządzenie MEN w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach*, w którym to języki specjalistyczne uznane zostały za obowiązkowy element kształcenia zawodowego. Jak zauważają Gajewska i Sowa², sprawia to, że żadnego typu kształcenia, w tym również kształcenia językowego, nie można oddzielać od wymogów i potrzeb rynku pracy, natomiast „języki specjalistyczne jako nieodłączny składnik komunikacji zawodowej stanowią istotny komponent treści programów

¹ Goźdz-Roszkowski S., Makowski J., „Lingwistyka dla biznesu czy biznes dla lingwistyki?” – rola i miejsce specjalistycznych języków obcych w programie interdyscyplinarnych studiów uniwersyteckich na przykładzie Uniwersytetu Łódzkiego. [W:] Sowa M., Mocarz-Kleindienst M., Czyżewska U. (red.), *Nauczanie języków obcych na potrzeby rynku pracy*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2015, s. 67-78.

² Gajewska E., Sowa M., *LSP, FOS, Fachsprache... Dydaktyka języków specjalistycznych*. Wydawnictwo Werset, Lublin, 2014.

specjalizacji zawodowych³. Dotyczy to także studentów studiów neofilologicznych, którzy mogą zdobyć zatrudnienie nie tylko jako pracownicy firm z sektora nowoczesnych usług biznesowych, ale także jako nauczyciele języka obcego.

Poniższa publikacja została poświęcona trudnościom związanym z nauczaniem niemieckiego języka specjalistycznego (m.in. bankowości, rachunkowości czy szeroko pojętego biznesu) dla pracowników firm z sektora nowoczesnych usług biznesowych. Jej głównym celem jest ukazanie wyników badania, w jakim stopniu nauczyciele jako absolwenci filologii germańskiej na uczelniach publicznych w Polsce są przygotowani w zakresie znajomości języków specjalistycznych oraz ich późniejszego nauczania, a także opracowywania programów kursów języków specjalistycznych w oparciu o potrzeby przedsiębiorstw. Pierwsza część zostanie poświęcona problematyce glottodydaktyki specjalistycznej. Następnie zostanie przedstawiony profil nauczyciela języka specjalistycznego. Ostatnią część będzie stanowiło podsumowanie przeglądu programów studiów filologii germańskiej na pięciu wybranych uczelniach publicznych w Polsce, w kontekście nauczania języków specjalistycznych oraz glottodydaktyki specjalistycznej na studiach licencjackich.

2. Glottodydaktyka a glottodydaktyka specjalistyczna

Obecny rozwój specjalizacji, współpraca międzynarodowa czy migracja pracowników przyczyniają się do coraz większego zainteresowania językami obcymi oraz ich odmianami specjalistycznymi. Ponieważ żadna wiedza specjalistyczna nie może zostać precyzyjnie przedstawiona w języku ogólnym, znajomość języków specjalistycznych oraz stan ich rozwoju określają jednocześnie poziom komunikacji profesjonalnej⁴. Kształcenie zawodowe wskazuje bez wątpienia na pragmatyczny aspekt nauczania i jest podyktowane wymogami rynku pracy, a zdobyta w ten sposób wiedza będzie wykorzystana i rozwijana wraz ze wzrostem poziomu specjalizacji. Dlatego też mogłoby się wydawać, iż ze względu na praktyczność tej wiedzy i jasny cel uczących się, prowadzenie ukierunkowanych działań powinno być dużo łatwiejsze. Problem w wypracowaniu podstaw glottodydaktyki języków specjalistycznych w ogóle pojawia się jednak już na samym początku, kiedy to należy precyzyjnie określić definicję przedmiotu badań, czyli języków specjalistycznych, ponieważ „trudno jest objąć taką różnorodność jedną uniwersalną strukturą”⁵. Jednak analogicznie do definicji języka specjalistycznego, opisu glottodydaktyki specjalistycznej można dokonać odnosząc się do glottodydaktyki ogólnej⁶. Aby wypracować odpowiednią definicję i uzyskać

³ Mocarz-Kleindienst M., *Języki specjalistyczne w programach nauczania na kierunkach slawistycznych*. [W:] Sowa M., Mocarz-Kleindienst M., Czyżewska U. (red.), *Nauczanie języków obcych na potrzeby rynku pracy*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2015, s. 90-97.

⁴ Grucza S., *Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego*, Uniwersytet Warszawski, wydanie drugie, poprawione i uzupełnione, Warszawa, 2007.

⁵ Kubiak B., *Koncepcje nauczania języka specjalistycznego*, „Języki Obce w Szkole” 2005, nr 5, s. 19-24.

⁶ Gajewska E., Sowa M., *LSP, FOS, Fachsprache...*, s. 26-27.

przejrzystość oraz spójność pojęciową należy powołać się w tym miejscu na teorię S. Gruczy, według którego glottodydaktyka specjalistyczna stanowi „specyficzny wariant glottodydaktyki”, stąd też należałoby ją „uznać za pewien nowy, czy dodatkowy składnik glottodydaktyki w ogóle, natomiast nie jest ona jakąś inną glottodydaktyką”⁷. Pojęcie dydaktyki języków obcych oraz glottodydaktyki (ogólnej) można natomiast stosować wymiennie. Nie chodzi tu jednak tylko o nauczanie, ale również o uczenie się języków, ponieważ samo nauczanie jest ściśle związane z procesem uczenia się.

Glottodydaktyka, czy też dydaktyka języków obcych jest dyscypliną naukową, której przedmiotem badań są teorie nauczania i uczenia się, zwłaszcza języków obcych⁸. Za jej cel nadrzędny przyjmuje się zatem usprawnienie metod nauczania⁹. S. Grucza¹⁰ zwraca również uwagę na to, że w ramach glottodydaktyki cały czas poświęca się za mało uwagi językom specjalistycznym, mimo iż „wzrosła nie tylko potrzeba uczenia się i nauczania umiejętności tworzenia tekstów specjalistycznych oraz efektywnego posługiwania się nimi, lecz także potrzeba kształcenia odpowiednich nauczycieli oraz tłumaczy tekstów specjalistycznych”. Porównując glottodydaktykę z jej wariantem specjalistycznym, w zakresie zainteresowań tej drugiej znajdują się procesy komunikacyjne, które odnoszą się do specjalistycznego wycinka wiedzy i działalności zawodowej. Dzięki tym informacjom można precyzyjnie dopasować związane ze specyficznymi potrzebami ucznia treści nauczania, oparte na możliwie najbardziej rzeczywistych sytuacjach komunikacyjnych, poruszanych tematach czy stosowaniu właściwej terminologii¹¹. Oznacza to, że tworzenie programu nauczania języka specjalistycznego będzie skupiało się na uczniach i dokonywało poprzez wybór wyłącznie jednostek leksykalnych, elementów gramatyki, funkcji języka, sprawności językowych, a także tematów i zagadnień, które będą bezpośrednio związane ze specyficznymi potrzebami kursanta. Wyznaczając przedmiot zainteresowań w oparciu o oczekiwania odbiorców, otrzymuje się odpowiedź, czym jest dany język specjalistyczny i jaki będzie jego kształt¹². Istotnym czynnikiem związanym z nauczaniem języka specjalistycznego jest intensywność nauczania, ponieważ pracownicy mają zazwyczaj krótki czas na opanowanie treści, co wiąże się bezpośrednio z automatyczną eliminacją materiału irrelewantnego. Nie bez znaczenia będzie tutaj również wiek kursantów, ponieważ są to najczęściej osoby dorosłe, posiadające doświadczenie zawodowe i które opanowały dany język obcy przynajmniej na poziomie podstawowym¹³.

⁷ Tamże, s. 27.

⁸ Chłopek Z., *Metodyka nauczania języka niemieckiego. Podręcznik dla studentów germanistyki i początkujących nauczycieli*, PWN, Warszawa, 2018.

⁹ Florczak J., *Językoznawcze aspekty modeli kształtowania kompetencji języka obcego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2010.

¹⁰ Grucza S., *Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego...*, s. 5-6.

¹¹ Sowa M., *Nauczyciel języka czy nauczyciel zawodu – o nauczaniu języka dla potrzeb zawodowych*, [W:] Pawlak M., Derenowski M., Wolski B. (red.), *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, Wydział Artystyczno-Pedagogiczny UAM w Kaliszu, Poznań–Kalisz, 2009.

¹² Gajewska E., Sowa M., *LSP, FOS, Fachsprache...*, s. 29.

¹³ Kubiak B., *Koncepcje nauczania języka specjalistycznego...*, s. 19-24.

Reasumując, celem glottodydaktyki specjalistycznej będzie zatem kształtowanie umiejętności działania w danej dziedzinie, czyli „opis, wyjaśnienie oraz planowanie procesu akwizycji specjalistycznych umiejętności językowych”¹⁴. Mimo że na kształcenie w zakresie języków specjalistycznych otwiera się już coraz więcej uczelni, to sama glottodydaktyka specjalistyczna, która potencjalnie mogłaby się znaleźć w obszarze zainteresowań studentów, jest rzadko proponowana w programach studiów filologicznych¹⁵.

3. Nauczyciel języków specjalistycznych

Proces nauczania i uczenia się języka specjalistycznego zależy w dużej mierze od nauczyciela i przygotowanego przez niego uprzednio programu kształcenia. Jednak, jak istotnie zauważa Sowa¹⁶: „wielu aktywnych nauczycieli języków obcych, którzy nigdy nie prowadzili zajęć językowych dla potrzeb zawodowych, czuje lub może czuć obawę wobec konieczności opracowania i prowadzenia kursu dla lekarzy, inżynierów, prawników itd.” Obawy te wydają się naturalne z uwagi na to, że nauczyciel zaczyna poruszać się w obszarze, który jest mu zupełnie lub bardzo mało znany. Prowadząc kurs np. języka prawniczego, wciąż pozostaje przede wszystkim nauczycielem języka i daleko mu do kompetencji specjalisty, w tym przypadku z zakresu prawa, choć z biegiem czasu nabywa on wiedzę wystarczającą do prowadzenia takich zajęć. Podstawowym celem nauczyciela języka specjalistycznego jest jednak wyposażenie ucznia w narzędzia językowe i pozajęzykowe, które umożliwią mu działanie w środowisku zawodowym. Kurs języka specjalistycznego nie będzie zatem odpowiednikiem kształcenia w ramach danej dziedziny, a jedynie „akompaniamentem językowym”, towarzyszącym kształceniu zawodowemu¹⁷.

Podsumowując, można stwierdzić, że proces nauczania języka specjalistycznego będzie odbywał się na zasadzie transakcji barterowej, w której to nauczyciel oferuje uczniowi wiedzę z zakresu języka i kultury danego obszaru językowego, otrzymując przy tym wsparcie merytoryczne od ucznia – specjalisty. Akceptacja takiej formy wymiany wiedzy przez nauczyciela jest kluczowa dla całego procesu edukacyjnego, choć nie stanowi w nim jedynej przeszkody. Oprócz braku wiedzy specjalistycznej z danej dziedziny, wyzwaniem dla nauczyciela języka specjalistycznego jest również słaby poziom przygotowania metodycznego jeszcze na etapie akademickim. Dlatego też, aby współpraca przebiegała pomyślnie i była komfortowa dla każdej ze stron, nauczyciel musi kierować się konkretnymi kryteriami, a stworzony przez niego program nauczania ma osiągnąć jasny, uprzednio dokładnie ustalony przez odbiorcę cel. Dodatkowo, cały kurs powinien odbyć się w stosunkowo krótkim czasie, co wynika z pilnych po-

¹⁴ Grucza S. [W]: Kic-Drgas, J., *Trudności w uczeniu się terminologii specjalistycznej*, [online] „e-mentor” 2015, nr 3(60), s. 17-22, <http://dx.doi.org/10.15219/em60.1180>, [dostęp: 23.03.2020].

¹⁵ Gajewska E., Sowa M., *LSP, FOS, Fachsprache...*, s. 12.

¹⁶ Sowa M., *Nauczyciel języka czy nauczyciel zawodu...*, s. 439.

¹⁷ Sowa M., *Nauczyciel języka czy nauczyciel zawodu...*, s. 442-443.

trzeb komunikacyjnych uczącego się. Jest to podstawowa różnica w podejściu w porównaniu do kursu ogólnego, rozłożonego na kilka lat i skupiającego się na bardziej ogólnym celu. Sam proces nauczania i uczenia się jest skierowany bardziej na realizację zadań lub projektów¹⁸. Każde z tych działań powinno być poprzedzone dokładną analizą potrzeb kursantów, co jest warunkiem koniecznym do zaplanowania kursu i dostosowania go do oczekiwań odbiorców na tyle, by precyzyjnie dobrać treści do konkretnych, rzeczywistych zadań, jakie pracownicy będą musieli wykonać w trakcie swoich działań¹⁹. Niezbędne może okazać się również otworzenie na współpracę ze specjalistami z danej dziedziny i korzystanie z ich pomocy w razie wątpliwości czy trudności. Podejmując się tworzenia kursu języka specjalistycznego, należy mieć również na uwadze czynnik znacznie wydłużający przygotowywanie treści, czyli brak gotowych materiałów dydaktycznych do wykorzystania na lekcji²⁰. Ponadto należy liczyć się z tym, że dorosły, najczęściej pracujący kursant, który posiada zazwyczaj dodatkowe obowiązki, rzadko będzie poświęcał uczeniu się wystarczająco dużo czasu i wysiłku. Nauczyciel powinien być świadomy, że taki uczeń może nie odrobić pracy domowej lub być na zajęciach nieobecny. Oznacza to konieczność planowania zajęć tak, aby były one niezależnymi tematycznymi jednostkami, dzięki czemu kursant nie odczuwa straty z powodu nieobecności i związanym z tym brakiem wiedzy. Każdorazowe rozpoczęcie kursu utrwalaniem i powtarzaniem materiału z poprzednich zajęć będzie stanowiło natomiast nieocenione wsparcie nie tylko dla nieobecnych, ale również tych, którzy z różnych przyczyn nie mogli zrobić tego w domu. Ostatnim punktem jest konieczność przygotowania dodatkowych kserokopii z materiałem podstawowym z myślą o nieobecnych i tych, którzy zapomną ich ze sobą zabrać²¹. Obecnie wygodną zarówno dla kursantów, jak i nauczycieli alternatywą może być umieszczanie treści na zdalnej platformie nauczania lub przesyłania ich mailowo.

W trakcie przekazywania treści na kursie języka specjalistycznego nauczyciel powinien mieć na uwadze to, że jest to proces obarczony wieloma trudnościami nie tylko dla niego samego, ale niekiedy także dla ucznia. Kic-Drgas²² zauważa, że mogą być one spowodowane różnymi czynnikami dodatkowymi i dzieli je na trzy podstawowe kategorie: językowe, specjalistyczne oraz metodyczne. Niepowodzenia językowe mogą być związane z niewystarczającym opanowaniem ogólnego języka obcego, co będzie jeszcze bardziej dostrzegalne podczas próby posługiwania się językiem specjalistycznym. Nie bez znaczenia pozostaje także poziom opanowania języka ojczystego, co może wpływać na właściwe użycie terminologii specjalistycznej. Podstawą do poprawnego zastosowania terminologii specjalistycznej jest z kolei prawidłowe zrozumienie merytoryczne opisywanych treści, ponieważ to właśnie sto-

¹⁸ Tamże, s. 440.

¹⁹ Tamże, s. 441.

²⁰ Gajewska E., Sowa M., *LSP, FOS, Fachsprache...*, s. 104.

²¹ Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*. Fraszka Edukacyjna, Warszawa, 2005.

²² Kic-Drgas, J., *Trudności w uczeniu się terminologii specjalistycznej*, [online] „e-mentor” 2015, nr 3(60), s. 17-22, <http://dx.doi.org/10.15219/em60.1180>, [dostęp: 23.03.2020].

pień socjalizacji fachowej, czyli poziom zapoznania się z konkretną dziedziną będzie zasadniczo wpływać na posługiwanie się językiem specjalistycznym²³.

Zważając na mnogość pojawiających się trudności głównym problemem staje się kształcenie przyszłych nauczycieli języków specjalistycznych oraz przygotowanie ich do zmierzenia się z napotykanymi trudnościami już na poziomie akademickim, ponieważ, jak zauważa Kubiak²⁴, oferta kursów dokształcających czy innych możliwości uzupełniania wiedzy przez nauczycieli jest nadal niewielka.

4. Analiza wyników badań

Wzrost znaczenia języka niemieckiego oraz jego odmian specjalistycznych dla gospodarki, a szczególnie dla sektora nowoczesnych usług biznesowych, jest obecnie bezsporny. Potwierdzają to liczne publikacje²⁵ i projekty naukowe, jak np. *Językowy Barometr Łodzi*²⁶, coroczne raporty Związku Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL, Association of Business Service Leaders)²⁷ oraz m.in. obserwacje fundacji Pro Progressio, zajmującej się monitorowaniem rozwoju branży outsourcingowej w Polsce:

Fundacja Pro Progressio, wnikliwie analizując potrzeby inwestorów zza Odry, już od roku 2014 komunikowała rosnące zapotrzebowanie na pracowników płynnie komunikujących się w języku niemieckim. Niestety mimo wielu kierunków filologicznych na rynku wciąż odnotowuje się deficyt kadr operujących językiem niemieckim²⁸.

Mając to na uwadze, sektor nowoczesnych usług dla biznesu powoli przestaje ograniczać się jedynie do zatrudniania pracowników i obsługiwanie przez nich różnego rodzaju procesów. Istotną rolę odgrywa tu także kształcenie kadry w zakresie posługiwania się wybranym językiem obcym, które w pewnym stopniu może wspomóc wypełnienie luki powstałej z uwagi na deficyt absolwentów kierunków filologicznych. Wychodząc naprzeciw takiemu zapotrzebowaniu, firmy zajmujące się przygotowaniem szkoleń językowych dla pracowników poszukują wykwalifikowanych nauczycieli języków obcych i ich odmian specjalistycznych.

²³ Kubiak B., *Pojęcie języka specjalistycznego*, „Języki Obce w Szkole” 2002, nr 5, s. 6-11.

²⁴ Kubiak B., *Koncepcje nauczania języka specjalistycznego...*, s. 19-24.

²⁵ Na potrzeby niniejszego opracowania zwrócono szczególną uwagę na publikacje dotyczące rozwoju sektora nowoczesnych usług biznesowych i związanym z tym nauczaniem języków obcych dla potrzeb zawodowych.

²⁶ Dokładny opis oraz wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu *Językowy barometr Łodzi* można znaleźć w: Makowski 2014, 2018 oraz Goźdz-Roszkowski, Makowski 2015. Obecnie prowadzone są prace nad kolejną edycją projektu.

²⁷ W kontekście wykorzystywania języka niemieckiego w firmach z sektora BPO i SSC/GBS przeanalizowane zostały dane przedstawione w raportach z lat 2017-2019. Raporty dostępne są na stronie www.absl.pl.

²⁸ Doktor W., *Niemcy stawiają na nearshoring. Skorzystają polscy dostawcy usług*. [W:] Bogacki J., *Język niemiecki jako czynnik rozwoju gospodarczego na przykładzie Opola*. Łódź, 2018.

Jak już wspomniano we wstępie, nadrzędnym celem niniejszego badania było sprawdzenie, w jakim stopniu absolwenci studiów I stopnia wybranych uczelni w Polsce na kierunku filologia germańska otrzymują przygotowanie do pracy jako nauczyciele języka obcego, ze szczególnym uwzględnieniem jego odmian specjalistycznych oraz umiejętności z zakresu glottodydaktyki specjalistycznej. Aby to osiągnąć, analizie pod kątem udziału języka specjalistycznego (jeśli tak, to jaki) oraz glottodydaktyki specjalistycznej zostały poddane programy studiów licencjackich stacjonarnych na kierunku filologia germańska na pięciu publicznych uczelniach wyższych w Polsce, tj. Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytet Wrocławski. Wybór wymienionych jednostek nastąpił w oparciu o listę uczelni wyłonionych w pierwszym konkursie programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza”²⁹, a kolejność ich opisu odpowiada miejscu na liście. Przeglądu programów studiów pierwszego stopnia dokonano z uwagi na ich profil, który z założenia nastawiony jest na osiąganie kompetencji zawodowych. Wszystkie programy studiów zostały zaczerpnięte z oficjalnych stron internetowych jednostek.

Uniwersytet Warszawski³⁰

Uniwersytet Warszawski w swojej ofercie edukacyjnej proponuje w ramach przygotowania dydaktycznego kursy z puli zajęć obowiązkowych oraz fakultatywnych dla studentów ubiegających się o uzyskanie uprawnień do nauczania języka niemieckiego. Dla wszystkich studentów przewidziane są wykłady z psychopedagogiki, podstaw dydaktyki oraz glottodydaktyki, a także współczesne trendy w nauce języków obcych w formie ćwiczeń. Tym samym oprócz wymienionych zajęć student, który chciałby w przyszłości pracować jako nauczyciel, ma do zrealizowania dodatkowo ćwiczenia z psychopedagogiki i glottodydaktyki oraz seminarium z psychopedagogiki na I i II etapie edukacyjnym. Ponadto część praktyczną stanowią praktyki pedagogiczne na I i II etapie edukacyjnym. Brakuje natomiast zajęć związanych z glottodydaktyką specjalistyczną, a także zajęć z języka specjalistycznego. Wyżej opisany, intensywny profil dydaktyczny przygotowuje głównie do pracy w szkole z dziećmi.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu³¹

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu proponuje tylko zainteresowanym nauczaniem studentom oddzielną, porównywalnie intensywną specjalizację

²⁹ Źródło: <http://www.bip.nauka.gov.pl/inicjatywa-doskonalosci-uczelnia-badawcza/wyniki-pierwszego-konkursu-w-ramach-programu-inicjatywa-doskonalosci-uczelnia-badawcza.html> [dostęp: 23.03.2020].

³⁰ Źródło: https://www.germanistyka.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/03/Program-studi%C3%B3w-I-stopnia_1.10.2018-1.pdf [dostęp: 21.03.2020].

³¹ Źródło: <http://germanistyka.amu.edu.pl/pl/index.php/studia/studia-stacjonarne-mainmenu-30/ba/2417-plany-studiow> [dostęp: 21.03.2020].

nauczycielską. W jej skład wchodzi takie przedmioty jak: psychologia, pedagogika, podstawy psychologii i pedagogiki dla nauczycieli, laboratorium pedagogiczne i psychologiczne, czyli przygotowanie do praktyk w szkole podstawowej, podstawy dydaktyki języków obcych i dydaktyka języka niemieckiego. W programie przewidziane są również praktyki zawodowe w szkole podstawowej oraz ich ewaluacja. W Poznaniu oferta edukacyjna rozszerzona jest o języki specjalistyczne z dziedziny ekonomii, gospodarki, prawa, administracji, medycyny oraz techniki. Ponadto w ramach profilu translatorskiego pojawia się zarówno tłumaczenie tekstów fachowych, jak i tłumaczenie tekstów specjalistycznych. W programie studiów brakuje jednak informacji o oferowaniu zajęć z glottodydaktyki specjalistycznej.

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie³²

W ramach przedmiotów opcjonalnych student może realizować kształcenie pedagogiczne przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela języka niemieckiego jako pierwszego nauczanego przedmiotu. Dzięki tej specjalizacji studenci zyskują wiedzę z zakresu psychologii i pedagogiki dla nauczycieli, podstaw dydaktyki oraz dydaktyki języka obcego (w tym przypadku języka niemieckiego), a także odbywają praktyki. Wśród zajęć nie widnieją zajęcia z glottodydaktyki specjalistycznej.

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu³³

Studenci zainteresowani zdobyciem kwalifikacji nauczycielskich mogą wybrać zajęcia dydaktyczne w ramach dodatkowego modułu. Uczelnia nie dysponuje co prawda szeroką ofertą dydaktyczną, ale zapewnia kursy z zakresu pedagogiki oraz psychologii, a także podstaw dydaktyki. Oprócz tego studentów obowiązują praktyki pedagogiczne. Podczas analizy nie znaleziono żadnych zajęć z elementami języków specjalistycznych, jak i glottodydaktyki specjalistycznej.

Uniwersytet Wrocławski³⁴

Uniwersytet Wrocławski posiada najbardziej rozbudowany ze wszystkich przeanalizowanych program kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Treści programowe obejmują takie przedmioty, jak: psychologia i pedagogika dla nauczycieli, pedagogika – uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole, podstawy dydaktyki, psychologiczne i pedagogiczne podstawy edukacji

³² Źródło: http://www.ifg.filg.uj.edu.pl/documents/4530294/67179604/FG_SL_program_studiow_od_2019-2020.pdf/f36af2ed-6e42-478d-a5f4-e83328c6dbd1 [dostęp: 21.03.2020].

³³ Źródło: <https://www.human.umk.pl/student-programy-studiow-studia-stacjonarne-i-stopnia-filologia-germanska/> [dostęp: 21.03.2020].

³⁴ Źródło: <http://www.ifg.uni.wroc.pl/dydaktyka/studia-stacjonarne-i-stopnia/plany-studiow/> [dostęp: 21.03.2020].

w szkole podstawowej, praktyka opiekuńczo-wychowawcza w szkole podstawowej, metodyka nauczania języka niemieckiego w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, kompetencje psychologiczno-pedagogiczne nauczyciela w szkole podstawowej, glottodydaktyka, metodyka nauczania języka niemieckiego w klasach IV-VIII szkoły podstawowej oraz multimedia w pracy nauczyciela języka niemieckiego w szkole podstawowej. Obowiązkowym i powtarzającym się komponentem są tutaj praktyki śródroczne i ciągłe (szkoła podstawowa). Uniwersytet Wrocławski nie ujął jednak w swojej ofercie edukacyjnej kształcenia przyszłych nauczycieli w kontekście glottodydaktyki specjalistycznej. Ponadto w zestawieniu programu nie pojawiła się ani jedna godzina z wybranego języka specjalistycznego.

Poniższa tabela podsumowuje przegląd treści programowych, w której dodatkową informację stanowią podane w nawiasach okrągłych semestry oraz wymiar godzin, w jakich realizowany jest dany przedmiot, np. (I/30) oznacza pierwszy semestr i 30 godzin zajęć z wymienionego przedmiotu.

Tabela I. Podsumowanie analizy programów studiów licencjackich na kierunku filologia germańska na wybranych uczelniach.

NAZWA JEDNOSTKI	PRZEDMIOTY KSZTAŁCENIA DYDAKTYCZNEGO	JĘZYK SPECJALISTYCZNY
Uniwersytet Warszawski	Obowiązkowe: Psychopedagogika (I i II/30) Podstawy dydaktyki (III/30) Glottodydaktyka (IV/30) Współczesne trendy w nauce języków obcych (V/30) Fakultatywne: Psychopedagogika (I/30) Psychopedagogika I i II etap edukacyjny (II/60) Glottodydaktyka (III i IV/60) Praktyka psychologiczno- pedagogiczna I i II etap edukacyjny (II/30) Wstępna praktyka dydaktyczna I i II etap edukacyjny (III i IV/60) Zasadnicza praktyka dydaktyczna I i II etap edukacyjny (V i VI/60)	x

<p>Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu</p>	<p>Psychologia (I/30) Pedagogika (I/30) Podstawy psychologii dla nauczycieli cz. 1 (II/15) Podstawy pedagogiki dla nauczycieli cz. 1 (II/15) Laboratorium pedagogiczne cz.1: Przygotowanie do praktyk w szkole podstawowej (II/10) Laboratorium psychologiczne cz.1: Przygotowanie do praktyk w szkole podstawowej (II/10) Podstawy dydaktyki języków obcych (II/30) Podstawy dydaktyki języków obcych (III/15) Dydaktyka języka niemieckiego (IV/60) Praktyka zawodowa w szkole podstawowej (IV/65) Dydaktyka języka niemieckiego (V/30) Laboratorium pedagogiczne: Ewaluacja praktyk w szkole podstawowej (V/10)</p>	<p>Ekonomia/Gospodarka (IV/30) Tłumaczenie tekstów fachowych I (V/60) Tłumaczenie tekstów fachowych II (VI/30) Prawo/Administracja (V/30) Medycyna/Technika (VI/30) Tłumaczenie tekstów specjalistycznych (VI/30)</p>
<p>Uniwersytet Jagielloński w Krakowie</p>	<p>Psychologia dla nauczycieli I, II, III (I, II i III/90) Pedagogika dla nauczycieli I, II, III (I, II i III/90) Praktyka pedagogiczna – ogólna (III/30) Podstawy dydaktyki (IV/45) Dydaktyka języka obcego (niemieckiego) (IV/30) Dydaktyka języka niemieckiego wykład + ćwiczenia (V, VI/60)</p>	<p>x</p>

<p>Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu</p>	<p>Psychologia (I, II, III/90)</p> <p>Pedagogika (I, II, III/90)</p> <p>Podstawy dydaktyki (IV/30)</p> <p>Praktyki pedagogiczne (V/30)</p>	<p>x</p>
<p>Uniwersytet Wrocławski</p>	<p>Psychologia dla nauczycieli (II/45)</p> <p>Pedagogika dla nauczycieli (III/30)</p> <p>Pedagogika - uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole (III/15)</p> <p>Podstawy dydaktyki (III/30)</p> <p>Psychologiczne podstawy edukacji w szkole podstawowej (IV/15)</p> <p>Pedagogiczne podstawy edukacji w szkole podstawowej (IV/15)</p> <p>Praktyka opiekuńczo-wychowawcza w szkole podstawowej (IV/30)</p> <p>Metodyka nauczania języka niemieckiego w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej (IV/30)</p> <p>Praktyka śródroczna (szkoła podstawowa) (IV/30)</p> <p>Praktyka ciągła (szkoła podstawowa) (IV/90)</p> <p>Kompetencje psychologiczno- pedagogiczne nauczyciela w szkole podstawowej (V/30)</p> <p>Glottodydaktyka (V/30)</p> <p>Metodyka nauczania języka niemieckiego w klasach IV-VIII szkoły podstawowej (V/30)</p> <p>Multimedia w pracy nauczyciela języka niemieckiego w szkole podstawowej (VI/30)</p>	<p>x</p>

Źródło: Opracowanie własne.

5. Podsumowanie i perspektywy

Punktem wspólnym dla wszystkich przeanalizowanych programów studiów jest fakt, że jeśli przygotowują one studentów do zawodu nauczyciela, to skupiają się wyłącznie na pracy w szkołach i z dziećmi, czy to na I, czy na II etapie edukacyjnym. Na podstawie nazw przedmiotów trudno jest również określić, czy studenci zaznajamiani są z treściami dotyczącymi andragogiki. Żadna z jednostek nie posiada w swojej ofercie edukacyjnej na etapie studiów licencjackich kształcenia w zakresie glottodydaktyki specjalistycznej. Brakuje także informacji o zajęciach wyposażających studentów w odpowiednie narzędzia niezbędne do samodzielnego przygotowania kursu języka specjalistycznego. Zaskakująco wypada również udział języków specjalistycznych w programach kształcenia, ponieważ na podstawie dokonanego przeglądu zaledwie jeden ośrodek akademicki wyposaża swoich studentów w praktyczne umiejętności posługiwania się językami specjalistycznymi. Pominięcie tego aspektu wpływa na atrakcyjność oferty kształcenia i jest zjawiskiem szczególnym, ponieważ, jak podkreśla Mocarz-Kleindienst: „języki specjalistyczne jako nieodłączny składnik komunikacji zawodowej stanowią istotny komponent treści programów specjalizacji zawodowych, przewidzianych w programach nauczania na kierunkach neofilologicznych (...)”³⁵. Wyniki przeprowadzonego przeglądu mogą stanowić wskazówki dotyczące tworzenia programów kształcenia akademickiego w odniesieniu do nauczania na potrzeby rynku pracy. Niniejsze badanie jest projektem pilotażowym, który zostanie rozszerzony na potrzeby pracy doktorskiej.

Należy tutaj podkreślić, że ze względu na mnogość języków specjalistycznych, niemożliwym jest przyswojenie wszystkich treści oraz słownictwa specjalistycznego w trakcie kursu trwającego jeden lub dwa semestry. Dlatego tak ważne jest przekazanie studentom uniwersalnych narzędzi i wskazówek, które będą stanowiły podstawę w przypadku chęci poszerzenia wiedzy w zakresie nieznanego do tej pory języka specjalistycznego. Uświadomienie im ewentualnych trudności, oswojenie ich z nimi i zasugerowanie możliwych rozwiązań znacznie ułatwiłoby start na rynku pracy oraz zminimalizowało ryzyko zniechęcenia się. Rozszerzając opisany powyżej problem, interesującym zagadnieniem badawczym byłoby zatem sprawdzenie, w jaki sposób studenci przygotowują się do roli nauczyciela języków specjalistycznych. Istotnym byłoby również poznanie motywacji nauczycieli do nauczania języków specjalistycznych, a mianowicie – na ile korzystne finansowo jest podejmowanie się opisanych trudności, podczas gdy tego typu kurs wiąże się z dużo większym nakładem pracy niż kurs z zakresu języka ogólnego.

BIBLIOGRAFIA

Bogacki J., *Język niemiecki jako czynnik rozwoju gospodarczego na przykładzie Opola*. [W:] Stawikowska-Marcinkowska A., Grzeszczakowska-Pawlikowska B. (red.), *Języki Specjalistyczne 2. Edukacja. Perspektywy. Kariera*, Łódź, 2018, s. 9-27.

³⁵ Mocarz-Kleindienst M., *Języki specjalistyczne...*, s. 91.

- Chłopek Z., *Metodyka nauczania języka niemieckiego. Podręcznik dla studentów germanistyki i początkujących nauczycieli*, PWN, Warszawa, 2018.
- Florczak J., *Językoznawcze aspekty modeli kształtowania kompetencji języka obcego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.
- Gajewska E., *Analiza dyskursu w glottodydaktyce specjalistycznej: kryteria doboru modeli teoretycznych dla potrzeb dydaktyki szkolnej*, „Neofilolog” 2013, nr 41, s. 21–37.
- Gajewska E., Sowa M., *LSP, FOS, Fachsprache... Dydaktyka języków specjalistycznych*. Wydawnictwo Werset, Lublin, 2014.
- Goźdz-Roszkowski S., Makowski J., „Lingwistyka dla biznesu czy biznes dla lingwistyki?” – rola i miejsce specjalistycznych języków obcych w programie interdyscyplinarnych studiów uniwersyteckich na przykładzie Uniwersytetu Łódzkiego. [W:] Sowa M., Mocarz-Kleindienst M., Czyżewska U. (red.), *Nauczanie języków obcych na potrzeby rynku pracy*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2015, s. 67-78.
- Grucza S. *Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego*, Uniwersytet Warszawski, wydanie drugie, poprawione i uzupełnione, Warszawa, 2007.
- Kic-Drgas J., *Trudności w uczeniu się terminologii specjalistycznej*, „e-mentor” 2015, nr 3(60), s. 17–22, <http://dx.doi.org/10.15219/em60.1180>, [dostęp: 23.03.2020].
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*. Fraszka Edukacyjna, Warszawa, 2005.
- Kubiak B., *Pojęcie języka specjalistycznego*, „Języki Obce w Szkole” 2002, nr 5, s. 6-11.
- Kubiak B., *Koncepcje nauczania języka specjalistycznego*, „Języki Obce w Szkole” 2005, nr 5, s. 19-24.
- Makowski J., *Lodzer Sprachenbarometer 2014. Fremdsprachengebrauch vs. Fremdsprachenerwerb im Kontext des Lodzer Arbeitsmarktes*. W: Kaczmarek, Dorota; Michoń, Marcin; Makowski, Jacek; Weigt, Zenon (red.) *Didaktische und linguistische Implikationen der interkulturellen Kommunikation*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2014, s. 133-146.
- Makowski J., *Rola czynników obiektywnych w dydaktyce języków specjalistycznych na poziomie uniwersyteckim. Omówienie wyników badania ankietowego w ramach projektu »Językowy barometr Łodzi«*. W: *Komunikacja specjalistyczna 2018*, tom 15-16, s. 15-30.
- Mocarz-Kleindienst M. *Języki specjalistyczne w programach nauczania na kierunkach slawistycznych*. [W:] Sowa M., Mocarz-Kleindienst M., Czyżewska U. (red.), *Nauczanie języków obcych na potrzeby rynku pracy*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2015, s. 90-97.
- Sowa M. *Nauczyciel języka czy nauczyciel zawodu – o nauczaniu języka dla potrzeb zawodowych*, [W:] Pawlak M., Derenowski M., Wolski B. (red.), *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, Wydział Artystyczno-Pedagogiczny UAM w Kaliszu, Poznań–Kalisz, 2009, s. 437-445.

The education of specialised languages teachers in courses at the department of German Philology

Summary: The constantly evolving job market in Poland demands professional development from employees, which is increasingly associated with modern foreign languages or even technical language learning. This creates not only a great demand for new employees, but also a demand for well-qualified teachers who can train the company's employees in foreign and

technical languages. Therefore, not only the employers, but also the universities, face a major challenge. The aim of this article is to examine the extent to which Polish universities prepare students to teach languages for specific purposes.

Keywords: German studies, teaching, languages for specific purposes, LSP, vocational education.

DOI: <https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr10.art5>